

door de werkloosheid getroffen waren.¹ Dagelijks aangetekende, geverifieerde gegevens van 78 werklozen-gezinnen had men naast gegevens van 37 gezinnen van werkende arbeiders gesteld. Van de 78 werkloze gezins-hoofden waren 36 georganiseerd, 42 niet bij een vakbond aangesloten. Geen van de deelnemers was, toen het onderzoek uitgevoerd werd, korter dan één jaar werkloos, voor de meesten had de werkloosheid al verscheidene jaren geduurd.

Wat toonde dit onderzoek nu aan?

In de gezinnen der werklozen was gemiddeld per week f 19,30 uitgegeven: hoofdzakelijk was dat steun; men had er soms iets bij verdiend; soms iets bij gekregen – daarvan was de geldswaarde dan meegeteld. De wekelijkse uitgaven in de gezinnen der werkende arbeiders bedroegen evenwel gemiddeld f 35,48 – een verschil van meer dan zestien gulden. Nu kwam daar bij dat de werklozen niet konden bezuinigen op hun huur (gemiddeld ruim 30 % van hun uitgaven!²) en niet willekeurig konden bezuinigen op hun voedsel: die post vergde gemiddeld meer dan 41 % van hun uitgaven. Huur en voedsel alleen al namen dus samen bijna drie-kwart van het totaal bedrag in beslag dat men per gezin uit te geven had. Dat voedsel was, in calorieën uitgedrukt, niet uitgesproken onvoldoende: per gezinslid gemiddeld 2711 calorieën per dag, tegen 3178 calorieën in de gezinnen der werkende arbeiders. Het reële verschil was groter dan men uit die cijfers zou afleiden: de eentonigheid en de weinige smakelijkheid van het voedsel waarmee men het in de gezinnen der werklozen stellen moest, kwamen er niet in tot uitdrukking. Men kocht meer brood, meer erwten en bonen en bijna evenveel aardappelen – beduidend minder suiker, melk, vlees, vis en groente, vrijwel geen beschuit en koek, kaas (gemiddeld 4,4 gram per persoon per dag), eieren (1,2 gram) of boter (1,6 gram) en heel weinig fruit: minder dan een vijfde van wat de werkende arbeiders zich konden permitteren.³ Alle 'franje' was dus verdwenen. In de drie grootste werklozen-gezinnen die onder het onderzoek vielen, was gemiddeld per week nog geen 23 cent aan vlees uitgegeven – voor het gehele gezin.⁴

Voor hun kleding en schoeisel gaven deze werklozen nog niet een derde uit van wat de arbeidersgezinnen met een normaal inkomen konden besteden. Dat weinige ging in hoofdzaak naar de kinderen. In de werklozen-gezinnen zonder kinderen had men tijdens het onderzoek voor kleding en schoeisel nog geen dubbeltje per week uitgegeven.⁵ Slechts in vijftien

¹ Gemeente Amsterdam, Bureau van Statistiek: *Statistische mededelingen*, no. 105 (1937), *Onderzoek naar de toestand van ondersteunde werklozen en hun gezinnen*.

² A.v., p. 55. ³ A.v., p. 81. ⁴ A.v., p. 43. ⁵ A.v., p. 50–51.